

Her Yer Futbol Her Yer Direniş (mi?)

Özgür Proje Raporu

2013-2014

Özet: Futbol ve Siyaset ilişkisinin araştırıldığı bu projede, futbolun siyasetin ne kadar içinde olup, olmadığı araştırılmıştır. Türkiye ile benzer siyasi ve demografik yapıya sahip olan Yunanistan ve Sırbistan'da araştırma yapılan bölgeler içine girmiştir. İki ülkede ve Türkiye'de spora ve siyasete kafa yoran insanlarla röportaj yapılmış ve stadyumda maçlar izlenmiştir. Daha sonra akademik okumalarla beraber yapılan araştırma genişletilmiş olup, ülkelerde başlıca benzerlikler ve farklılıklar ortaya dökülmüştür. Ülkelerin geçirdiği tarihsel sürecin bu ilişkiye ne şekilde etki ettiği de incelenmiş ve sonucunda nelerin yapılabileceği ve ne gibi başka soruların sorulabileceği düşünülüp, durumun ne şekilde yönetilmesi gerektiği araştırılmıştır.

Alper Güner

Alperen Mustafa Turgut

Can Özsoy

02/28/2014

Bu projede bize yol gösterip, verdiği dersle ufkumuzu aan Sn.Yağmur Nuhrat'a, zgr Proje imkanını bize sunan Sabancı niversitesi'ne ve proje yürütücüsü Sn.Mehmet Ba'a, Saraybosna'da bize her türlü kolaylığı sağlayan Sn.Dirim zkan'a, malzeme konusunda bize her türlü anlayışı gösteren Sn.Bariř Dervent ve Sn.Aydın Yrk'e, bize röportaj vererek ufkumuzu geliştiren değerli insanlara ve projede bizi bir an bile olsa aklından geçirip, iyi dilekleri yollayan herkese çok teşekkür ederiz.

Alper Güner, Alperen Mustafa Turgut ve Can zsoy.

Raporun İçindekiler:

1. Proje Konusu (4-5)
2. Giriş (5)
3. Futbol ve Siyaset İlişkişi (6-10)
4. Röportajlar / Türkiye (11-12)
5. Yunanistan (13)
  - 5.1. Röportajlar (13-19)
  - 5.2. Maç Raporu (20-21)
  - 5.3. Sonuç (26-27)
6. Sırbistan (27)
  - 6.1. Röportajlar (28-41)
  - 6.2. Sonuç (41)
7. Sonuç (42)
8. Kaynakça (43)

Futbol ve Siyaset : Her Yer Futbol, Her Yer Direniş (mi?)

1.Proje Konusu: Siyasetin her zaman kullandığı, toplum olgusunun bariz olduğu futbolun tepkileri her zaman iktidarın beklediği şekilde gerçekleşmeyebiliyor. Portekiz'i 40 yıl yöneten Salazar'ın formülü olan Futbol-Fiesta-Fado'nun en kitlesel bileşini futbolun incelenmesi planlanan proje, günümüz olaylarının paralelliği ile beraber bakıldığında daha da anlam ifade ediyor. Sadece Salazar değil Franco'nun da Real Madrid'in dünyada ünlü stadyumu Santiago Bernabeau için kullandığı "150 bin kişilik uyku tulumu" vecizesi de toplum yönetmede ne kadar etkin bir rol üstlendiğinin en açık kanıtlarından bir tanesi sanki. Günümüz Türkiye'sinde de en değerli örneklerinden biri olduğunu görmemek mümkün değil. Gençlik ve Spor Bakanı Suat Kılıç'ın kullandığı "Gezi'yi statlara taşımak futbolu bitirir." ¹ açıklaması da hükümet ve karşıt taraf algısında futbolun nasıl kullanılabileceğine bir diğer örnek.

Siyaseti futbol sahalarına taşımamak için gereken "önlemleri" aldığını savunan hükümet kendi fikrinden insanlara daha toleranslı davranarak aslında toplumda eşitlik algısına zarar verdiğinin maalesef farkında değil. Ligin açılış maçında görüldüğü gibi Fenerbahçeli futbolcu Emre Belözoğlu'nun selamı dikkatleri çekti. "Emre Belözoğlu 'rabia' işareti ile Mısır'a selam gönderdi." ² Öte yandan hemen bir gün sonra oynanan Beşiktaş-Trabzonspor maçında yapılan tezahüratlara tepki olarak yayıncı kuruluşun yayının sesini kısması "Digitürk'e çok büyük tepki" ³ şeklinde medya yer bulabiliyor. Yapıldığı bariz olan ayrımcılık neye dayanıyor? Futbol neden siyasetin bu kadar içinde oldu? "Modern zaman gladyatörleri" olarak nitelendirilen futbolcular artık nasıl milletvekili olabiliyor?

Projenin amacı ülkelerde kullanılan siyaset olgusunun içeriği ve taraftar gruplarının neye göre, nasıl bir siyasi görüş sattı haline sokulmaya çalışıldığını araştırmak. Taraftarlara uğraşılan yön verme şekli nasıl bir cevap alıyor? Ayrıca Türkiye'deki takımlara atfedilen birtakım stereotipik siyasi özellikler, eğilimler var. Oysa ki bu özelliklerin pratikte ne kadar var olduğunu, ne kadar gerçekten takım politika ya da taraftar deneyimlerini yönlendirdiğini bilmiyoruz ve öğrenmek belki de hem siyasi hem sportif olarak bazı problemleri çözebilir. Özellikle Gezi olayları bu soruları tekrardan gündeme getirdi. Ek olarak, Avrupa bu olaylar nasıl bir şekil alıyor ve buna geri dönüşler ne şekilde oluyor? Bu sorulara cevap vermeyi amaçlayan proje daha sonra ülke karşılaştırması ve özelde de bir ülkenin bölge karşılaştırması ile yararlı sonuçlara ulaşılabilir.

2.Giris

Futbol ve siyaset insanlara ilgisi olmayan iki kavram gibi gelebilir fakat futbol gibi kitleleri rahatlıkla etkileyen ve peşinde sürükleyen bir sporun siyasi amaçlar uğruna kullanılmayacağına inanmak safdillik olur. Tarihsel sürece baktığımız zaman futboldan önce de kitlesel organizasyonların siyasi yönlendirmelerin bir parçası olarak kullanıldığını kolaylıkla görebiliyoruz. Bu yüzden bu projenin amacı olarak bu etkileşimi ele almayı seçtik. Bu etkileşimin nasıl yaratıldığı, kullanıldığı ve son olarak da sonuçlarının analiz edilmesini amaçladığımız projede Türkiye'nin siyasal konjonktürünün yanında Sırbistan ve Yunanistan'ı ele aldık. Yunanistan ve Sırbistan'ı seçme motivasyonumuz ise problemlere belli açılardan yaklaşma imkanı vermesiydi. Bu imkanlar aşağıda ele alınacaktır.

3.Futbol ve Siyaset İlişkisi

Futbol dünya’da en popüler sporların başında gelmekte ve bu durum herkesin futbol hakkında bir görüş sahibi olmasına yol açmakta. Bu fikir karmaşası siyasiler için ise kullanışlı bir alan yaratıyor çünkü insanların belli fikir birliklerini kendi manipülasyon amaçları için kullanabileceklerin farkına varan siyasiler bu konular hakkında fikir beyan ederek insanların belli kalıplara girmesini amaçlıyor.

Politik bir hayvan olan insanın futbola da siyasi bir sos bulaştırmaması düşünülemez. Bu sosun dozajı ise işin önemli olan kısmı. Türkiye’den yola çıkarsak, İstanbul’un 3 büyüklerinden biri olan Fenerbahçe’nin stadyumuna ismini veren Şükrü Saraçoğlu’nun eski başbakanlardan biri olması ve Varlık Vergisiyle hatırlanması işin problemleri kısmı. Futbolun siyasete asla bulaşmaması hayaliyle ortaya çıkan, Türkiye’de futbol olayına daha başından bir soru işareti konulmasına yol açıyor Şükrü Saraçoğlu Stadyumu. İstanbul’un diğer bir büyüğü olan Beşiktaş’ın stadyumu ise 2.Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’den geliyor. Mustafa Kemal Atatürk’ün isminin ise hemen hemen her Anadolu şehrinde bir stadyuma isim sahipliği yapması ise yadırganmaktan öte normalleştiriliyor. Yine bu iki takımın Mustafa Kemal’in tuttuğu takım üzerinden mücadele etmeleri de işin diğer bir tarafı. İki takımın stadyumunda da Mustafa Kemal’in resminin bulunması ve en büyük taraftarımız ismiyle anılması, saha içinde yapılan mücadelenin yanında bir de seyircilik meselesinin de rekabet nedeni olduğunu gösteriyor. Sırbistan ve Yunanistan’da da yaptığımız röportajlarda da sorduğumuz ve ilerde Tanıl Bora’nın da kitabında özetlediği gibi “gelişmiş” olarak tabir edilen Avrupa ülkelerine karşı verilen mücadelelerin bir galibiyetten öte “fetih” ve “zafer” durumuna çevrilmesi, futbolun insanları nasıl manipüle edilebildiğinin diğer bir örneği olarak karşımızda duruyor.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucularının asker olmasından dolayı militarizmin etkilerinin belli bir biçimde hissedildiği ülkede futbolun da militarizmin motiflerinden kaçınılması

beklenemez. Bu motifleri Őu Őekilde sıralamak mūmkūn olabiliyor. İlk rnek Panathinaikos vs. Fenerbahçe mūcadalesi olarak kayıtlarda grūnūyor. 2002 yılında oynanan mūcadelenin ilk ayađında İstanbul’da oynanan mūcadelede Fenerbahçe taraftarının açtıđı “since 1453” pankartı gerçekten dikkat çekici. Rakibi bir dūŐman olarak gören anlayıŐın bir sonucu olarak İstanbul’un fethine gönderme yapma yoluna giden taraftar, sahaya bir öfke koyuyor maalesef. Diđer bir ırkçılık ve militarizm soslu tribūn söylemi ise “Ermeni dlū.” Hakemlerin maçları ktū ynettiyse eđer layık grūldūđū yegane sıfat olan “Ermeni dlū” sıfatının yakıŐtırılması problemlidir. Yine de 2010 Dūnya Kupası elemelerinde Tūrkiye ve Ermenistan maçlarında herhangi bir olay çıkmaması ūlke için geçer not olarak dūŐūnūlebilir. Tūrkiye için geçer not olmaktan öte sınıfta kaldıđı bir durum ise Kūrt meselesi. Yakın geçmiŐte Bursa vs. Diyarbakır maçlarının hatıraları hala taze ve bu hatıralar maalesef herhangi bir iyi Őeyleri hatırlatmıyor. 2009-2010 sezonunda Bursaspor Őampiyon olarak önemli bir iŐ baŐarıırken, bunun yanında Diyarbakırspor Bursa’ya geldiđinde, oynanan mūcadelede yaŐanan olaylar tam bir kabus. Diyarbakırsporlu futbolculara taŐ atılarak, Diyarbakır’da oynamalarını suç olarak deđerlendiren Bursaspor taraftarı problemlidir bir yaklaŐım sergilemiŐti. Dođu’da yaŐanan iç savaŐın bir sonucu olarak bunun faturasını Diyarbakırlı futbolculara kesmesi çok problemlidir olmaktan öte, kan kokusunu besleyen bir durum. Maçın ortasında söylenen “Őehitler lmez, vatan blūnmez!” tezahūratlarının Diyarbakırlı futbolculara ne hissettireceđini dūŐūnmek gerekiyor. Kendi kimliklerini herhangi bir aidiyetten tanımlamayan futbolcular, ūlkenin savaŐ yūkūnū taŐıyacak belki de son insanlarken bir anda bu tezahūratlara karŐı baskı altında kalıyorlar ve baŐlarına taŐ atılarak adeta canlarına kastedilmesine göz yummak zorunda bırakılıyorlar. 90’lı yılların baŐında yaŐanan iç savaŐın sonucu olarak İstiklal MarŐı’nın ma öncesi seromonilerinde okunmaya baŐlanmayı diđer bir militarist motif. Yine Yunanistanla karŐılaŐtırdıđımız Őike sūreleriyle paralel olarak, Fenerbahçe BaŐkanı Aziz Yıldırım’ın son Őeim zaferinden sonra kongreden yūkselen

“Mustafa Kemal’in Askerleriyiz!” sloganı ise bir spor kulübü başkanlığı seçiminde olması garipsenebilecek bir slogan. Siyasi bir ideoloji yüklenmeye çalışılan şike skandalıyla alakalı olarak kongre üyelerinin bunu bir kurtuluş kongresi olarak nitelemesine yol açarak olayı siyasi boyutun üstüne de çıkabiliyor.

Diğer bir örnek oluşturan siyaset ve futbol ilişkisi ise, stadlarda olan İsrail meselesi ve buna paralel olarak Beşiktaş vs. Maccabi Tel-Aviv mücadelesinde olan olaylardır. Eylül 2011’de oynanan mücadele İsrail’in Mavi Marmara’ya müdahalesinden sonra iki ülkeyi karşı karşıya getiren ilk etkinlikti. Medya maç öncesi stresli arttıran yorumlar yapmasına rağmen, Beşiktaş’ın popüler tribün grubu olan Çarşı’nın yaptığı deklarasyon ile bu siyasal durumun çözüleceği yerin futbol maçı olmadığını ve Maccabi Tel Avivli futbolcuların da Filistin meselesinin sorumluları olmadığını belirterek, ortamı yatıştırmayı seçmişti. Bu olgunluk maçın siyasi gölgesine rağmen olaysız şekilde tamamlanmasına yardımcı olmuştu.

Bütün bu örnekleri incelediğimiz zaman, militarizm ile futbol arasında Türkiye’de bariz bir ilişki olduğu aşikar. Siyasal açıdan sadece militarizm ile değil, ayrıca kültür oluşumu ve milli kimliğin inşa edilme sürecinde futbolun rolü tahmin edilenden de daha büyük şekilde görülüyor. Milliyet kimliğinin yaratılmasında önemli bir faktör olan kültür yaratımı eylemi futbol üzerinden de gerçekleştirilebilmekte. Sadece kültür yaratmak değil, o kültürü değiştirmek veya yeniden şekil verilmesi gerekildiğinde de futbola başvurulabiliyor. Türkiye’nin sayılı futbol entelektüellerinden biri olan Tanıl Bora’nın Romen Horak ve Wolfgang Reiter ile beraber derlediği Futbol ve Kültürü kitap bu konu hakkında muazzam bir örnek. Tanıl Bora kitapta yer alan ve Necmi Erdoğan ile beraber yazdığı “Dur Tarih, Vur Türkiye” adlı makalesinde bu konuya sıkça değiniyor. Örnekleme gerekirse, “Kimi Türk milliyetçilerinin bağlandığı bir efsaneye göre, futbol Orta Asya’da icat edilmiş bir Türk oyunudur.”⁴ Ulus devlet olan ve Türk kavramı üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti’nin başlangıç amaçlarına uyan bir örnek olan bu tanımlama bize aslında futbolun bir ülke

yaratmak konusunda çok elverişli bir alan sunduğunu gösteriyor. Diğer bir önemli husus ise milli terimi. Türkiye Cumhuriyeti'nde sıkça kullanılan "milli" kelimesi futbola da sirayet etmiş durumda. Yine aynı makalede bu durum şu şekilde yer buluyor, "Milli lig'in ülkenin teritoryal (sınır ve toprak bakımından) bütünlüğünün teyit edilmesinde ve işlerliğinin sağlanmasında taşıdığı işlev de çok önemlidir."⁵ Yine buna paralel olarak Türkiye'nin ezilmişlik duygusunun da futbol üzerinden tatmin edildiğini düşünmek mümkün. Yunanistan ve Sırbistan'da benzerinin görülebileceği bu durum Türkiye'de hakemin Türk düşmanı olduğu görüşü şeklinde yer bulabiliyor. Maçlardan önce meydana çıkan Türk vs. Gavur kavramlarının üzerine gidilmesi ve gazete manşetlerinin yabancılığı vurgulamaktan öte zaman zaman hakaret boyutuna varması da işin ne kadar gündelik hayatın içinde olduğunu gösteren bir kanıt adeta. Türkiye'de milliyetçiliğin adeta kalesi haline gelmiş futbol Avrupa takımlarına karşı yapılmış hemen hemen her maçta ortaya saçılır. Tanıl Bora bu durumu bir örnekle pekiştiriyor, "Avrupa, Avrupa – duy sesimizi! Tezahüratı, Avrupa'yı ve Avrupalılığı yücelten bir yakara ile Avrupa'ya Türk'ün gücünü gösterme hırsı arasındaki gerimli beraberliğin mükemmel bir ifadesidir."⁶ Tanıl Bora gibi entellektüel kesimin içinde olmasına rağmen futbola bu kadar kafa yoran ve zihninden emek veren birinin ağzından bunları duymak tabii ki de çok anlamlı. İletişim yayınlarında editörlük yapan birinin futbol ve siyaset üzerine yaptığı değerlendirmelerin önemi yadsınamaz.

Diğer bir üstünde durulmaya değer sayılabilecek olan husus ise yeni medya düzeni olarak belirtilen genç kuşağın takip ettiği yazarların yazdığı yazihaneden.com. Yazihaneden.com'un yazarlarından biri olan Emre Yürüktümen'in yazdığı bir makale de yeni kuşağın bu ilişkiye nasıl baktığı konusunda ipuçları veriyor. "Gittiğiniz her şehirde, o şehirlerin takımlarının atkılarını boynunuza dolayıveriyordunuz ilk iş ya hani, binlerce Rizeli'ye Rizespor, binlerce Manisalı'ya Manisaspor, binlerce Batmanlı'ya Batmanspor renkleriyle sesleniyordunuz ya hani saatlerce, çok komik görünmenizin dışında; spora siyaset sokulmasına pek de karşı

görünmüyordunuz o zamanlar?”⁷ Hükümetin, Gezi olaylarından sonra takındığı tutumu eleştiren Yürüktümen yeni jenerasyon futbol taraftarları ve severlerinin futbola sadece futbol açısından bakmadığının en temel örneği belki de.

Sözün özü, siyasal eylemin genişliğine bakacak olursak hemen hemen her eylemin siyasi sayılabileceği günümüzde futbolun da siyasetin sosuna bulanmadığını düşünmek mümkün değil, hatta ve hatta futbol siyasilerin de dahil olmak üzere bütün kesimlerin kendisine yandaş bulmak için kullandığı bir amaç da adeta. Önemli olan kısım ise bunun düzeyinin ortaya konulması çünkü her ülkede farklı dozajlarda futbola siyasetin eklendiğini gözlemlemek mümkün. Bu projenin yapılma amaçlarından da biri olan yoğunluk miktarı ise daha önce de belirttiğimiz gibi işin kilit olan kısmı. Siyasetin her zaman içinde olacağını düşündüğümüz futbol bazı konularda işe katıldığı zaman maalesef zarar gören bu iki konu da oluyor.

4.Türkiye/Röportajlar:

Cem Dizdar

Sizce Türkiye’de futbol siyasal yapıda mı?

Burdan ne anlıyoruz ? Realpolitikten mi bahsediyoruz yoksa siyaset olgusundan mı?

Realpolitik tabii.

Futbol politik tabii, herkesin ülkede bir tarafı var. Trabzonspor başkanı kendisini böyle deklare ediyorsa, Aziz Yıldırım CAS’taki davayı başbakanı işaret ederek çektiğini ima ediyorsa, milli takımın başına Fatih Terim tercihi başbakanın talebi ve iradesiyle getirildi diye düşünülüyorsa. Bütün bunların hepsi açık olmayan ama böyle düşünülen şeyler. Bunun dışında bütün siyasiler seçim süreçlerinde gittiklerinde propaganda yaparken o şehrin takımının atkılarını boynuna takıyorlarsa bu zaten siyasetin kaçınılmaz olarak oyunun içinde olduğu, futbolun içinde olduğu, çünkü futbolunda esasen politik bir oyun olduğunu gösteren birşey. Futbol politik bir oyun.

Ama futbolu Türkiye’de en popüler spor olarak kabul edersek (basketbolun da bir popülaritesi var futbol kadar olmasa da) basketbol da futbol kadar reel politikanın içinde mi ?

Reel politikanın içinde. En son Avrupa Şampiyonası ya da Dünya Şampiyonasıydı Cenk Akyol olsun daha öncekinde sanıyorum Sinan Erdem’de başbakanın ve cumhurbaşkanının yuhalanmış olması meselesi oyun etrafına toplanmış insanların bizati kendilerinin politik birer karakter olduğunu gösterir. Yani oyunu izlemeye giden insanlar politik birer karakterken onlar oyunu bir şekilde okurken oyuna dair tanımlarda bulunurken oyuna dair tarafları tutarken kendi tuttıkları takım içinde bile diyelim ki Fatih Terim’in varlığı Mustafa Denizli’nin varlığı Şenol Güneş’in varlığı ya da bir başkan seçimi sırasında gösterdikleri belirttikleri kanaatler bile oyunun politik yanını işaret eder yani bu oyun politikadan ayrı birşey değildir. Kaldı ki zaten ekonomik bağılıkları dolayısıyla politiktir. Sermaye gruplarıyla ilişkisi, vergi meslelerinde ülke maliyesiyle ve maliye politikalarını yöneten hükümetlerle sadece bizde değil dünyanın heryerinde böyledir.

TC kurulduğu zaman futbol çok teşvik edilen bir spor değil, Gürbüz Evlatlar iletişim yayınlarının vazdığı gibi atletizm, güzel vücutlar ve jimnastik gibi sporları teşvik ediyor cumhuriyetin ilk ortaya çıktığında devlet ve belli bir zamana kadar da kiminin dediği gibi de 80 darbesine kadar da futbol biraz hor görülen bir spor.

Yalçın Doğan’ın “Fenerbahçe Cumhuriyeti” kitabını okumalarını öneririm. O 80 sonrası diye yani meseleyi futbolu bu Salazar’a atledilen 3F formülüyle anlamaya çalışan insanlara tam da anlattığım şeydir. Realpolitik hiçbir zaman güçlü toplumsal olguları kendi dışına itmez, itemez. İterse çalışamaz. İşleyemez, kendisini yeniden üretemez, kendisini yeniden üretebilmesi için toplumdaki bütün sinir uçlarına bir şekilde birşey söylemek zorunda, onunla temas etmek zorundadır.

5.Yunanistan

Yunanistan'ı ele alma sebebimiz Türkiye ile tarihsel yakınlığı ve siyasal olarak yapısının da benzerlik göstermesiydi çünkü Türkiye gibi darbeler yaşamış ve nüfus mübadelesinin etkilerini derinden hissetmiş bir ülke olan Yunanistan futbol maçlarında da Türkiye'ye benzer bir fanatizm ile Avrupa ülkelerinden ayrılıyordu. Diğer bir sebep ise Gezi olaylarıyla paralel olarak ekonomik kriz sonrası halkın meydanlara çıkarak eylem yapması. Çünkü Gezi olaylarında Türkiye'de üç büyükler olarak adlandırılan ve özellikle Çarşı grubu üzerinde kimlikleşen etkinin Yunanistan'da da yaşanıp, yaşanmadığıydı.

5.1.Yunanistan/Röportajlar:

George Georgakopoulos

Kathimerini Newspaper

Sports Correspondent – English Edition

georgetc@yahoo.com

Kathimerini gazetesi İngilizce versiyonunda spor ve iş hayatı yazarı olarak çalışıyorum ve Yunanca spor bölümüne de yardım ediyorum. Öncelikle söylemeliyim ki Yunanistan'da politika ve spor diğer ülkelerde olduğu gibi iç içe değil. Ancak geçmişte hükümetin Yunan ideolojisini dünyaya duyurmak için bazı spor kulüplerini kullandığı oldu. Elbette kendini bazı kulüplerle bağdaştıran kesimler vardır ancak bu kesimlerin yüzdesi çok düşüktür.

Gezi protestolarını duymuşsunuzdur. Bildiğiniz gibi Atina'da da buna benzer protestolar oldu. Gezi olaylarında ezeli rakiplerin taraftarları bir araya gelip hükümete

karşı ortak bir tepki gösterdiler. Atina'da da benzer bir olay meydana geldi mi? Aynı şekilde rakip kulüp taraftarları bir araya gelip ortak bir tepki gösterdi mi?

Kesinlikle hayır. İstanbul'da taraftarlar protestolara atkı ve formalarıyla gidiyordu ama Atina'da böyle bir şey söz konusu değildi. Yunanistan'da daha çok kulüpler kendileriyle direkt alakalı durumlarda tepki gösteriyorlar ve bunu ayrı ayrı yapıyorlar. Taraftar gruplarının beraber protestoya katılmalarını bırakın, üzerlerine futbol forması bile giymezler siyasi eylemlerde.

Türkiye'deki futbol kulüplerinin belli bir siyasi profilleri, kalıpları vs. vardır. Yunanistan'da böyle bir durumdan bahsedebilir miyiz? Kulüplerin bazı oluşumlara yakın olduğunu söyleyebilir miyiz?

Hayır, böyle bir şey söz konusu değildir. Ancak örnek vermek gerekirse Paok taraftarının büyük bir kısmı sol görüşü savunmaktadır. Ayrıca bildiğiniz gibi Paok kulübü İstanbul'dan gelen göçmenler tarafından kurulmuştur. Ayrıca AEK stadında büyük Filistin bayrakları görebilirsiniz. Bu da bu takımın sol eğilimli olduğunu göstermektedir. Politik olmamakla beraber Olimpiakos işçi sınıfı ağırlıklı bir kulupken Panatinaikos daha üst sınıflara hitap eder.

Geçmişte AEK'lı bir futbolcu gol sonrası Hitler sevinci yapmış ve milli takımdan ömür boyu men edilmişti. Bu Hitler selamı yüzünden mi oldu? Yahut taraf olmaksızın sadece siyasi bir tavır sergilediği için miydi?

Eğer başka bir politik gol sevinci yapsaydı bu kadar sorun olmazdı. Bu gerçekten Hitler'in Nazi selamı yüzünden oldu. Her ne kadar futbolcu sonradan Nazi selamı yapmadığını söylese de büyük bir ceza aldı. Kulübü de futbolcuya ceza verdi ve kontratı yenilenmedi.

İrkçilikten bahsedelim. Stadyumlarda ya da futbol çevrelerinde herhangi bir ırkçı hareketle karşılaştınız mı?

2005'te Egaleo'da bir futbolcuya kendi takımının taraftarları tarafından ırkçı saldırıda bulunuldu. Sonradan takımını ve Yunanistan'ı terk etti. Ve aralıkta Olimpiyakos'un şampiyonlar ligi maçında UEFA Olimpiyakos taraftarının ırkçı hareketlerde bulunduğunu tespit etti ve Yunanistandaki maçta Olimpiyakos'un fanatik taraftar grubunun stada alınmayacağını söyledi.

Hatırlarsanız 2008 Avrupa şampiyonasında Türkiye ve Yunanistan futbol milli takımları aynı grupta yer almıştı. Türkiye Yunanistan'ı Atinada 4-1 yendiğinde bunu Atina'nın fethi olarak algılayıp milli bir gurur olarak yaşadık. İkinci maçta siz bizi İstanbulda 1-0 yendiniz. Siz de bunu İstanbul'un fethi olarak gördünüz mü? Bu durumdan milletçe gurur duydunuz mu?

Hayır, bu hiç öyle algılanmadı. Bu sadece Yunanistan'da sportif bir başarı olarak kutlandı.Yunanistan'da sadece gruplara kalmanın sevinci yaşandı. Ayrıca basketbolda da böyle bir durum söz konusu değil. Fenerbahçe Panatinaikos maçı var şu anda. Panatinaikos kazanırsa onu bir milli gurur olarak değil normal bir sportif başarı olarak kutlayacağız.

Türkiyede Fenerbahçe bir şike skandalına karıştı. Bu sürece birçok politikacı dahil oldu. Başbakan bile artık Fenerbahçe'den hoşlanmadığını söyledi. Yunanistan'da da Olimpiakos Volou ve Kavala takımları aynı duruma düşmüştü. Bu durumda Yunanistan'da süreç nasıl ilerledi?

Politikacılar sürece kesinlikle dahil olmadı.Bazı çevreler hükümetin bu konuyu halletmesi gerektiğini söyleseler de federasyon bu sorunu kendi içinde çözdü ve takımları cezalandırdı. Örneğin Erdoğan gittiği her kentte futbol atkısı takıyor ama Yunanistanda böyle birşeye hiç rastlanmadı.

5.2.Yunanistan/Röportajlar:

Sofia Prokou , 18 yaşına kadar İstanbul'da yaşamış. Bir süre İstanbul'da bir süre Belçika'da eğitim görmüş. 80li yılların sonlarına doğru Yunanistan'a gelmeye karar vermiş. Sosyal bilimler ve ekonomi üzerine eğitim almış.

Sofia Prokou

Atina Üniversitesi

Türkiye Araştırmaları Bölümü

Ekonomik ve Siyasal Bilimler Fakültesi

sprokou@turkmas.uoa.gr

Yunanistan'da veya Türkiye'de çifte uyruğunuzdan dolayı herhangi bir ayrımcılığa maruz kaldınız mı?

Tabi ki kaldım. Türkiye'de yaşadığım dönem, milliyetçiliğin çok yoğun olduğu bir dönemdi. Azınlık ilkokulunda okurken bizi diğer cocuklardan ayırmak için sarı yıldız benzer bir şey takıyorlardı. Kıbrız çlıkartmasından hemen sonra Boğaziçi Üniversitesini kazandım. Boğaziçi'nde aşırı olmayan bir milliyetçilik vardı. Türkiye'den ayrılma sebebim kişisel değildi ama hem azınlık olmak hem de politik baskının çok olduğu bir dönemde yaşamak zor olduğu için Türkiye'de yaşamak bana zor geldi. Ama istemeyerek ayrıldım.

Peki su anda Yunanistan'da Türk öğrencilere karşı bir baskı veya bir ayrımcılık var mı?

25-26 yıldır Yunanistan'dayım. Son 10 yıldır büyük bir gelişme söz konusu. Buna rağmen Türkiye'ye karşı bir tutum var, bunu inkar edemem. Daha çok ideolojik bir tutum bu. Öte yandan özellikle Erasmus'a gelen Türk öğrencilere karşı çok olumlu tutumlar görüyorum.

İki ülkenin de siyasetini bilen biri olarak Türkiye ve Yunanistan'ı siyasi yapı açısından benzer buluyor musunuz?

Politik gelişmeleri çok farklı karşılayan iki toplum. Yunan toplumu Türkiye'ye göre çok daha az disiplinli bir toplum. Türkiye'de demokrasi belli kesimler için geçerli toplum bazında düşündüğümüzde Yunanistan'daki demokrasinin daha gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiyede Recep Tayyip Erdoğan her konuya karışabiliyor, spor olsun sanat olsun her konuya kendince bir yorum getirebiliyor. Yunanistan'da bu durum Samaras için de aynı mı?

O şekilde bir müdahale mümkün değil. İmkansız. Bu müdahale kilise üzerinden oluyor. İnanan kitle çok büyük bir kitle olduğu için samaras olsun politikacılar olsun kilisenin

dediğine karşı gelemiyor. Ama basın daha özgür diyebilirim. Bu tarz bir müdahale olduğundaki tepki çok daha büyük oluyor.

2008’de Türkiye ve Yunanistan ortak bir spor etkinliği düzenlemek istedi. O zamanlarda Yunanların bu konuya yaklaşımı neydi? Nasıl bir reaksiyon vermişti?

Özel bir reaksiyon olmadığı için hatırlamıyorum. Çok olağan karşılandı. Yunanistan’da daha çok finansal bir maceraya atılmanın stresi vardı çünkü ekonomik kriz başlangıcıydı.

Gezi olaylarında sade vatandaşın çok sanat, sosyal, spor çevrelerinden insanlar göz önündeydi. Peki Yunanistan’daki ekonomik kriz protestolarındaki durum buna benzer ya da farklı mıydı?

Ekonomik kriz protestolarında kapasitesi geziden çok daha düşüktü. Atina’da iki kutup vardı. Aşırı solcular ve aşırı sağcılar meydanların uzak köşelerinde protesto yapmadılar birbirlerine uzak durdular.

Türkiye’de bazı sporsal veya sanatsal başarılar milli guru meselesi olarak görülür, mesela Eurovision kazanmamız, milli maçlar gibi.. Yunanistan’da aynı durum mevcut mu ?

Tam olarak değil. Bunda Avrupa Birliği üyesi olması da etkili. Ancak Avrupa toplumuna girerken Türkiye’deki tutuma benzer bir durum mevcuttu.

Son olarak kişisel olarak düşüncem, arzum bu iki toplumun farklılıklara saygı göstererek birarada yaşaması. Ortak yanlarımız o kadar fazla ki, birlikte yaşam kaçınılmaz.

5.3.Yunanistan Mac Raporu: PAOK vs. Veria

Stada giderken aklımızda tribün grubunun olduğu yerden katılmak vardı. Fanatiklerin olduğu tribün tarafının bilet fiyatlarının diğer kısımlara göre ucuz olması da işimizi kolaylaştırdı. Bu yüzden Gate 4 denilen yerden bilet alarak beklemeye başladık. Siyasi bir eylem olmasını umarak gittiğimiz maçın daha hemen başında taraftar grubunun maça girmek yerine bir eylem peşinde olması bizi şaşırttığı kadar, mutlu da etti. Gate 4'un önüne asılmış olan Yunanca bir pankartın arkasında taraftarlar protestolarını dile getiriyordu. Sebep ise PAOK tribün liderlerinin hapse girmesiydi. Polise karşı olan bakışın çok da pozitif olmadığını daha maçın başından anlayabiliyorduk. 15 dakika maça geç girerek, tepkilerini gösterme yolunu seçen taraftarlarla beraber bekledik. Girdiğimizde skor çoktan 2-0 PAOK lehine gelişmişti bile fakat skor bizim için zaten ikinci plandaydı. Stadın içine girdiğimizde Gate 4'un diğer tribünlerin aksine o maçı izlemek ve takımlarını desteklemek yerine polis şiddetini eleştirmek için orada olduğu ortadaydı. Yabancı olmamıza rağmen "PAOK taraftarlarına özgürlük" pankartını bir süre boyunca tutma imkanımız da oldu. Siyasetin içine doğrudan girmiştik ve parçası olmakta da bir sıkıntı çekmemiştik. Maç boyunca yakılan meşaleler özellikle polisin bulunduğu tarafa doğru atıldı. Türkiye'den farklı olarak herhangi bir kayıt sisteminin bulunmaması da dikkat çeken diğer bir unsur, çünkü apaçık bir tepki olmasına rağmen polis görünürde kimseyi fişlemiyordu. Tribünün diğer bir tarafında ise hükümeti eleştiren diğer bir pankart bulunuyordu. İnsanlar tepkilerini maçın skoru ve oyunla ilgilenmeden rahatlıkla ortaya koymuştu çoktan. Gezi ruhunun stadlara taşınmamasını savunan eski bakan Suat

Kılıç'ın aksine insanlar stadyumu tepkilerinin daha da görünür olmasını sağlayan bir gösteri merkezine çevirmişti çoktan. Yunanların daha rahat bir şekilde pankartı içeri sokabildiği ve meşaleye kimsenin tepki göstermemesi bizi şaşırttı. Türkiye'de kısıtlanmasına karşın Yunanistan'da kimse bunlara karışmıyor ve yukarıda belirttiğim gibi kayıt altına bile almıyordu. Son olarak, taraftarlarının cezalı tribün liderleri için hapisten çıksalar bile maç saatlerinde gözetim altında tutulmamaları gerekiyor, bu resmen bir hukuksal katliam demeleri ise dikkat çeken diğer bir sonuçtu. Bu arada maç 4-1 PAOK üstünlüğüyle bitti.

5.2.Yunanistan Röportajlar:

George Doganis – Psikoloji ve Sosyal Bilimler profesörü / Aristotle Univ. Of Thessaloniki

doganis@phed.auth.gr

Vassilios Papacharis – Spor Bölümü yöneticisi / University Gymnasium

vaspap@phed.auth.gr

Soru: Ülkemizde futbol ve siyaset içiçe olan iki terim, birçok ortak paydaları var. Peki

Yunanistan'da durum buna benzer mi ? Futbol ve siyaset içiçe mi?

Vassilios Papacharisis -Tabii Türkiye'de çok politikacı ve yönetici var, Yunanistan'da durum buna çok benzemiyor.

George Doganis – 2 sene önce bir Larissa taraftarı meşale yüzünden bir gözünü kaybetti. Bu mesele uzun süre Yunanistan'da tartışılmıştı. Futbol teröristlerini ortadan kaldırmak için gündemde uzun süre kalmıştı.

Soru: Milliyetçilikten bahsedelim. Sahalarda milliyetçiliği nasıl gözlemliyorsunuz?

Türkiye'ye Bulgaristan'a karşı oynadığınız milli maçları sadece bir spor müsabakası olarak mı görüyorsunuz yoksa milli bir mücadele olarak mı?

Vassilios Papacharisis - Bu durumdan çok fazla söz edemeyiz. Toplumun bir kısmı bunu Konstantinapolis'in fethi olarak görse de büyük bir kısım bunu sadece galibiyet olarak görmeye devam ediyor.

Soru: Bildiğiniz gibi PAOK İstanbul'dan gelen göçmenlerin kurduğu bir takım. Yunan liginde PAOK'a karşı olumsuz bir algı var mı ?

Vassilios Papacharisis - Bir kesimde tabii ki var. Ancak bunlar genç koyu taraftarlar. Belki de PAOK'un nasıl kurulduğunu bile bilmiyorlar. Genel olarak yoğun bir kinden bahsedemeyiz.

George Doganis – AEK da Pera'da kurulmuş bir takım. Bazı takım taraftarları bu takımı hanım olarak nitelendiriyorlar. Böyle de bir durum mevcut.

Soru: Sporda ırkçılık konusuna değinebilir miyiz?

Vassilios Papacharisis - Yunanistan'daki göçmenlerin sayısı oldukça fazla ve biz geleneğimize göre misafirperveriz. Ancak bana soracak olursanız durum biraz farklı. Altın Şafak topluluğu stadyumlara gidip taraftar gruplarıyla beraber bazı ırkçı söylemlerde, tezahüratlarda bulunabiliyor.

George Doganis – Sadece Yunanistan'a özgü bir durum söz konusu. Sadece 5 milyon Yunan vardır. Kalan hepsi göçmen kökenli insanlar. Bunu şu yüzden söylüyorum, mitolojimize göre ırkçılık yoktur bizde. Ancak söylediğim gibi göçmen bir millettir Yunan milleti. Yine de ırkçılık var diyemem bunu şu şekilde söyleyebilirim: geçmişine, özüne çok bağlı bir milletiz. Dünyanın merkezinde olduğumuzu düşünürüz.

Soru: Yunan takımları Manchester United , Real Madrid gibi takımları yendiğinde milli bir gurur olarak mı kutluyorlar yoksa sadece sportif bir başarı olarak mı ?
Avrupanın sahibi biziz anlayışına kapılıyorlar mı?

George Doganis – Geçmişe baktığımızda böyle bir durumdan belki bahsedebilirdik ama şu anda bahsemeyiz. Çünkü takımlardaki futbolcuların büyük bir çoğunluğu o ülkenin vatandaşı bile değil. Artık sınırların yavaş yavaş kalktığı bir dönemdeyiz. Bu çok da önemli bir durum değil. Aslolan sportif başarıdır.

Soru: Ekonomik kriz Yunanistan günlük yaşamını ve özellikle futbolu nasıl etkiledi?

Vassilios Papacharisis - Çok etkiledi. Birincisi takımlar destekçilerinden daha fazla destek almak için organize olmak zorunda kaldılar. İkincisi, iki tip takım oluştu birincisi organize olmuş, destek bulmuş takımlar. Diğeri ise organize olamamış ya da güçlü destekçisi olmamış takımlar. Bu takımlar çok zor günler yaşadılar. Benim fikrime göre her şehrin bir takımı olmalı. Mesela Selanik PAOK'u desteklemeli. Böylece bu krizler de yaşanmamış olur.

George Doganis – Krizin etkisini anlatmak için en iyi iki örnek PAOK ve Panathianikos. Panathianikos en iyi kulüp ünvanına sahipti. Çok güçlü sahipleri vardı. Krizde bu sahipler çok büyük yara aldı ve takımı destekliyemedi. Daha sonra daha zayıf bir sahibi oldu. Ama PAOK tamamen farklı, PAOK un değerleri vardır. Halkın takımıdır.

Soru: Politikacılar kulüp sahibi ya da kulüplerde yönetici olabiliyorlar mı? Türkiye’de bunun bir kaç örneğini görüyoruz.

Vassilios Papacharisis - Direkt olarak göremiyoruz. Ama ilişkileri var. Ekonomik destekleri mevcut. Örneğin idman yapmaları için saha tahsis ediyorlar. Yer tahsis ediyorlar.

George Doganis – Vasilies’e katılıyorum. Politik partinin bir takımla bağdaştırıldığını göremezsiniz. Çoğu parti hükümetle iş yapan iş adamlarından oluşuyorlar. Kendi faydaları için kendilerini bir takımla bağdaştırıp diğer takımın desteğinden mahrum kalmak istemezler.

Soru : Gezi olaylarında birçok karşıt taraftar grubu bir araya gelip kendilerini İstanbul United olarak adlandırdı ve hükümete karşı ortak bir reaksiyon gösterdi. Atina’daki ekonomik kriz protestolarında aynı durum gerçekleşti mi?

Vassilios Papacharisis - Hayır böyle bir olay gerçekleşmedi. Kesinlikle gözlemedik. Atkı ve formalarını bile giymediler. Uzun süredir birçok protesto gözlemliyorum ama hiç bir zaman o şekilde bir birlik ya da futbol takımıyla alakalı bir bulguya rastlamadım.

George Doganis – Evet Vasilies’in de dediği gibi böyle bir şey söz konusu değildi. Sağ ve sol bile bir arada değil ayrı ayrı protestolarını gerçekleştirdiler.

5.4.Yunanistan Sonuc:

Sosyo-kültürel olarak bize benzediği savunulan Yunanistan'ın futbol ve siyaset ilişkisinin bizden daha farklı bir düzlemde olduğu su götürmek bir gerçek. Futbolun siyasetin içinde olduğu görülüyor fakat siyasilerin takım sahibi olması Türkiye'de olduğu kadar da yaygın görülüyor. Şike skandallarının karşılaştırılması yapıldığında ise, şike suçlaması yapılan başkanların kahraman muamelesi gördüğü ise iki taraf için de ortak nokta. Hatta Yunanistan'da bu durum daha da öteye giderek Olympiakos Volou'nun eski kulüp başkanının belediye başkanlığına soyunması ileride de Aziz Yıldırım Kadıköy Belediye Başkanı olur mu sorusunu ortaya getiriyor.

Göçmenler vs. Yereller mücadelesinin takım rekabetinin temelini oluşturduğunu öğrendiğimiz Yunanistan'da insanların aidiyetlerini de takım kimliklerine yansıttığını gözlemlemek mümkün. Türkiye'de Türk vs. Kürt rekabetinin oluşmamış olmasının ekonomik bir kaynaklı bir sorun mu yoksa Türkiye'nin futbola ilgi duymasının Mustafa Kemal'in ölümünün ardından gerçekleşmesinin mi payı olduğu konusu ise başka bir araştırmanın konusu olarak bırakıyoruz. Ekonomik olarak, göçmen takımlarının filizlenebilmesinin Türkiye'de kolaylıkla görülebilen bir durum olmaması ise araştırmanın diğer bir tezat durumunu gözler önüne seriyor.

Genel olarak, Yunanistan'da politika futbolun biraz daha dışında kalmaya çalışıyor fakat tarihsel kökenlerin takımlara bir kimlik kazandırdığı da ortada. PAOK ve AEK gibi takımlar bu ligde diğerlerinden farklı olarak İstanbullu kimliğiyle tanınıyor ve bazen bu "Türk" kimlikleriyle dalga geçiliyor. Yine de PAOK 2010 yılında Fenerbahçe ile oynarken esas "Türk" takımına karşı ortak bir reaksiyon içine giriyor. Yunanistan'ın futbol anlayışının Türkiye'de esas olarak benzediği konuların da olduğu da ortada. Taraftarların biz vs. Diğerleri algısı güç bağlamında keşisiyor. Mağdur olduğunu iddia etmenin de Yunanistan'da popüler bir savunma biçimi olduğu da ortada.

Yunanistan'da kimlikler futbol üzerinden şekilleniyor ve taraftarlar ortaya bir duruş sergilerken bu kimliklerini de ortaya döküyor. Gezi protestoları gibi protestolarda ortaya futbol tribünleri çıkmıyor belki ama stadyumlarda eleştirinin en sert biçimde ortaya konulmasını da sağlıyorlar. Ekonomik kriz futbolu şüphesiz etkilemiş fakat bu etkinin yavaştan atlatılmaya başlandığı da görülüyor. Yunanistan'da da futbol ve siyaset “ne seninle, ne de sensiz” ilişkisini sürdürecektir gibi görünüyor.

6.Sırbistan:

Sırbistan'a geçtiğimiz zaman ise Yugoslavya'nın parçalanmasından sonra milliyetçiliğin av sahasına dönen topraklarda, futbol takımlarının kimliklerin din ve milliyet üzerinden tanımlanıp, tanımlanmaması büyük bir önem arz ediyordu çünkü savaş bitmiş olmasına rağmen insanların bu savaşa nasıl baktıkları ve geçmişte yaşanan olayların günümüze nasıl şekil verdiği parlamentolardan daha çok futbol sahası gibi alanlarda olmaktadır. Sırbistan gibi eski Yugoslavya ülkelerinden en milliyetçisinin seçilmesinin diğer gibi sebebi ise Yunanistan'dan farklı olarak Avrupa Birliği üyesi olmaması ve holiganizm teröründen en çok etkilenen ülke olmasaydı. Sırbistan'a ek olarak, kısa bir süre boyunca Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da bulunma fırsatımız da oldu. Bu da bize Müslümanlık üzerinden tanımlanan Bosna kimliğiyle, Sırbistanlıların kendilerini tanımlama süreçlerinin futbol üzerinden nasıl bir paralellik oluşturduğunu araştırma şansı verdi. İki eski Yugoslavya ülkesinin farklı pencerelerden neler düşündüğünü gözlemlene olasılığı futbol üzerinden bakıldığında bulunmaz bir nimetti.

6.2.Sırbistan/Röportajlar:

Murat Can Ege – yazihaneden.com yazarı.

İstanbul'daki Gezi Parkı olaylarında Çarşı gibi taraftar grupları siyasete el atmış durumdaydı. Sırbistan'da bu tarz bir durum var mı?

Sırbistan'da Türkiye'deki kadar siyasi müdahaleye çok rastlamıyoruz. Polis tabii ki var ama siyasi hiçbir olaya müdahalesi olmuyor. Siyasetin Sırbistan sporundaki çok büyük bir etkisi yok. Sadece kimi taraftar gruplarında kimi siyasi topluluklar oluyor. Mesela Red Star takımının faşist görüşlü bir taraftar grubu var; ancak bu taraftar gruplarının etkisini maçlarda görmüyoruz.

Sırp milliyetçiliği ne kadar etkin ve "Sırp Türkleri sevmez" miti ne kadar doğru?

Sırp televizyonlarında iki üç Türk dizisi var; hatta sokaklarda Türk dizilerinin reklamları var. Türk lokantaları, Belgrad'ın en işlek caddelerinde genellikle huzur ortamı içinde hizmet verebiliyorlar. Şehirde toplumsal bir ayaklanma olduğu zaman kimi ekstrem göstericiler hızlarını alamayıp McDonald's gibi kimi restoranlara; Arnavut ve Türk konsolosluklarına kimi saldırılar düzenliyorlar.

Bildiğin gibi Dünya Kupası 2014 elemelerinde, Hırvatistan-Sırbistan arasında oynanan maçta olaylar çıktı. Bunu nasıl değerlendiriyorsun?

Sırp Hırvatları çok sevmezler. Aynı dili konuşmalarına rağmen, Hırvatlar kendi etnik kimliklerini oluşturmak amacıyla Sırpçadan farklı kimi kelimeler türetmişler.

Sırbistan takımları, Avrupa takımlarına karşı yaptığı maçlarda, nasıl bir ruh haline bürünüyorlar?

Nasıl Türkiye milli takımı, bir Avrupa ülkesinin takımını futbol maçında yendiğinde "Avrupa duy sesimizi" tezahuratları yapıyorsa; Sırp da yapıyor. Sırpın Türklerden farkı bu tezahuratları sadece futbolda değil; hemen hemen tüm sporlarda yapıyorlar. Sutopu Dünya Kupası yarı finalinde Sırbistan, Karadağ'a elenince bir çok insan gerçekten üzölmüş. Bu üzüntünün Karadağ'a kaybetmekle alakası yok. Sırp ve Karadağlılar birbirlerine çok ayrı değiller. Sırpın sorunu genellikle Hırvatlarla. Herhangi başka bir takıma yenilseler de aynı tepkiyi verirlerdi. Mesela, Novak Djokovic milli bir kahraman olarak görülüyor.

Sırbistan Avrupa Birliğine üye olmak konusu için ne düşünüyor?

Sırbistan, Avrupa Birliği üyesi olmak istiyor. Her ne kadar Avrupa Birliği üyesi olduklarında kimi şeylerin onlar için iyi olmayacağını bilse de, birliğe katılımın Sırbistan'a katacaklarının kötü yanlarını gölgede bırakacağını düşünüyor. Sırbistan'ın şu anki ekonomik durumdan memnun değiller. İşsizlikten ve yiyecek fiyatlarının fazlalığından şikayet ediyor. Bu durumun yaklaşık 20 yıldır böyle süregeldiğini söylüyor. Sırbistan'ın neredeyse hiç bir ilerleme kaydedemediğini ve hatta kimi zamanlar gerilediğini söylüyor.

Sırbistan'da yakın zamanda herhangi bir ekonomik kriz yaşandı mı?

Ekonomik krizden bahsederken, ekmeğe çok sık gelen zamlardan bahsediyor. İnsanların devlet dairelerinde iş bulamadığından, sadece özel kurumlarda çalışabildiklerinden sitem ediyor. Sırbistan'da özel kurumların çalışanlarını çok yıprattığından bahsediyor.

Red Star Belgrade ve Partizan Belgrade rekabeti neye dayanıyor?

Red Star Partizana göre çok daha güçlü; çünkü Red Star'ın ekonomik kaynakları çok fazla. Red Star'ın çok güçlü taraftarları var ve bu taraftar grupları takım yönetimini çok fazla etkiliyorlar. Partizan'ın kendi içinde sıkıntılar var, takımın taraftarları içinde bir çekişme var. Takımın kendi taraftarları arasında ölümlü bir olay da yaşanmış. Bu zıtlığın nedeni de stadyumdaki güç kavgasıymış. Şehrin kimi yerleri takımlara göre anılıyor. Red Star mahallesi, Partizan bölgesi vs. Red Star mahallelerinin, Partizan mahallelerine oranla daha lüks olduğu görülüyor. Red Star tribünlerinde daha çok yüksek mevkide insanlar bulunurken, Partizan tribünlerinde daha çok orta seviyede insanlar geliyorlar.

Komünizm etkileri hala var mı?

Doğu Avrupa'ya gerçekten çok benziyor, özellikle binalarıyla. Yugoslavya'nın en iyi dönemlerini yaşadığı zaman, komünizm devrinde yaşandı. Yugoslav komünizmi özel sektörü de işin içine katıyor. Şu an çok da etkisi olmasa da Sırbistan'da hala Tito zamanlarını yad eden insanlar çoğunlukta.

Tito'da Atatürk gibi kült mü?

Evet, kesinlikle. Tito zamanında insanlar kendilerini güvende hissediyorlar. Tito'nun Yugoslavya'yı dış güçlerden özellikle Rusya'dan çok iyi bir şekilde koruduğunu düşünüyorlar. O zamanlar herkesin refah seviyesi gerçekten çok yüksekmiş. Kimi insanlar Tito'nun sadece gösterişten ibaret olduğunu, yaptığı tüm icraatların dış borçlarla sağladığını söylüyorlar. Ama bu düşüncedeki insanlar oldukça az.

Statlarda hükümete destek veya muhalefet var mı?

Öyle bir şey çok görünmüyor. Red Star, Partizan maçında; deplasman tribünündeki Partizan taraftarı stadta yangın çıkardı. Taraftar grupları arasında çatışma var ama taraftar gruplarıyla hükümet arasında bir çekişme yok.

Sırbistan/Röportajlar:

Kosta

Red Star ve

Partizan

arasındaki rekabetin asıl nedeni nedir?

Sırbistanda bunun asıl nedeni kesinlikle taraftar bazlı. Bazı araştırmalara göre tüm taraftarların yüzde sekseni bu iki takımdan birini destekliyor. Red Star ve Partizan'ın maç yaptığında kaybeden takımın taraftarları dışarı çıkmaktan, işe gitmekten bile korkuyorlar. Şaka gibi geliyor ama, Sırbistan'da bu maç futboldan öte bir şey.

Sırbistan'da politikacılar sporlarla ilgileniyorlar mı?

Maalesef. Spor kulüpleri politikacıların desteği olmadan yeterli bütçeyi sağlayamıyorlar.

Stadyumlarda politika ile ilgili pankartlar açılıyor mu?

Çok nadir ve ara sıra.

Sırbistan'da yabancı oyuncular sıkıntı yaşıyorlar mı?

Hayır. Yabancı kimle karşılaştıysam Sırbistan'da iyi karşıladıklarını söylüyorlar. Sırlar misafirperver bir toplum.

Yugoslavya'vı oluşturan ülkeler birbirleri arasındaki spor müsabakalarında zıtlaşıyorlar mı?

Bu durum farklı faktörlere bağlı. Mesela ABA Basketbol Ligi bu problemle karşılaşmıyor, çünkü herhangi kötü bir durum yaşandığında stad seyirciye kapatılıyor. Ama futbol takımları Avrupa kupalarında karşılaştıklarında her an olaylar çıkabilecek gibi oluyor. Bu ülkelerde basketbol ve futbol taraftarları tamamen ayrı iki dünya gibiler.

Sırlar diğer Avrupa takımlarıyla oynadıkları maçları kazandıklarında bunu milli bir gurur olarak mı görüyorlar?

Evet; ama bu destek ve duyulan gurur Sırbistan milli takımının elde ettiği sonuçlara bağlı. Eğer milli takım başarılı sonuçlar elde ediyorsa, taraftar milli takımı coşkulu bir şekilde destekliyorlar. Eğer takım kötü sonuçlar alıyorsa, stadyumlar neredeyse boş oluyor.

Sırbistan'da taraftar grupları iktidarı protesto ediyorlar mı?

Hayır. Bu gibi durumlar doksanlarda ve iki binlerin başında çok yaygındı; ama bir kaç yıl önce Red Star taraftarları bakan Boris Tadic'i sert bir şekilde protesto ettiler. Hatta hakem maçı bu protestolar bitene kadar durdurdu.

Sırbistan/Röportajlar

Bojan Milic kendini tanıtıyor

44 yıllık tecrübesi olan bir gazeteci. Kendisi aslen Hırvat, Zagreb'te doğmuş ve eski Yugoslavya'yı oluşturan tüm devletlerde çalışmış. Televizyonda muhabirlik, röportajlar, gezi programları, akşam haberleri sunuculuğu ve editörlüğü, New York'ta bir Yugoslav kanalında

çalışmış, George W. Bush ve Jimmy Carter ile röportaj yapma şansını yakalamış. Şimdi de Al Jazeera Balkans'ta program editörlüğü yapıyor.

Türkiye'nin başbakanı, futbol taraftarlarıyla çok çelişiyor. Yugoslavya bölgesinde de aynı durum var mı?

Bugün Karadağ başbakanı ayrıca basketbol derneği başkanı, Hırvatistan başbakanı futbolla çok alakalı. Hatta dünya kupasında bile çok büyük etkileri oldu. Yugoslav ordusunun bir generali Sırbistan'ın Partizan kulübünün başkanıydı. Artık siyaset ve futbol çok yanyana

gelmiyorlar. Spor, özellikle futbol para anlamına geliyor. Bugün politikacılar spor üzerine para yatırmak istemiyorlar. Olan her olaydan sorumlu tutulmaktan korkuyorlar. Sosyalist rejim zamanında kimi politikacıların isimleri kimi kulüplerle anılıyordu. Diğer sosyalist ülkelerle karşılaştırıldığında oranı oldukça yüksekti. Yugoslavya'nın sportif geçmişi oldukça iyi, özellikle futbolda, basketbolda ve hentbolda.

Yugoslavya, oyuncularını 27 yaşından önce diğer ülkelerin kulüplerine göndermiyordu. Bu sayede çok güçlü kulüplere sahip oldular. Bugün ise bu duruma rastlamıyoruz, 18 yaşında çok iyi oyuncular diğer ülkelere gidiyorlar. Şu an Yugoslav ülkelerinin kendi ligleri çok kötü durumda.

Bosna Hersek'in Dünya Kupası'na ilk kez katılması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bosna'da, çok yetenekli Sırp ve Hırvat futbolcular var ama bu futbolcular uluslararası şampiyonalarda kendi etnik kökenlerinin milli takımlarında oynamak istiyorlar. Özellikle Hırvastistan milli takımında bir çok Bosna kökenli futbolcu bulunuyor. Bosna milli takımında ise bir tane Sırp oyuncu var. Bosna'nın dünya kupasına ilk kez katılması, eski Yugoslavya'yı oluşturan ülkeler arasındaki etnik ayrımcılığın bir nebze azalmasını sağladı.

Stadyumlarda milliyetçi ve dini öğelere izin veriliyor mu?

Bu tarz öğeler yasaklı değil. Kimi takımlar bu tarz öğeleri kendi tezahuratlarında dile getiriyorlar; ama yavaş yavaş bu tarz öğeler ortadan kalkıyor. Diğer bir örnek de Sırp bir basketbolcunun kolundaki Dragoljub Mihailović dövmesi. Bu dövme karşı elbette ki kimi reaksiyonlar ortaya çıkıyor. Milliyetçi öğelerin en çok görüldüğü zamanlar tam da savaşın öncesi.

Peki ya, Tito sporla ilgilendi mi hiç?

Tito sporla hiç ilgilenmedi; ama onun en sevdiği kulüp Hajduk'tu. Çünkü bu takımın tarihi faşizm karşıtı bir temele dayanıyordu. Tito genelde aktörler, şarkıcılar ve operayla ilgileniyordu.

Geçen senelerde Sırbistan ve Hırvatistan arasında oynanan Dünya Kupası elemelerinde yaşanan olaylar hakkında ne düşünüyorsunuz?

Çok büyük bir olay değildi. İlk maçı Hırvatistan 2-0 kazandı. İkinci maçta da Hırvatistan 1-0 öndeydi. Sırbistan beraberliği yakaladı. Tam bu sırada, Hırvat bir oyuncu çok sert bir faul yaptı. Bu hareket sonunda iki taraf da kızıştı. Deplasmana gelmiş bir takımın böyle bir faul yapması çok da doğru değildi. Ayrıca Sırbistan bu maçı kazansaydı 2. olacaktı.

Stadyumlarda göçmen oyunculara karşı faşist söylemler gözlemlemek mümkün mü?

Bir çok siyahi oyuncu Yugoslav futboluna dahil oldu. Yugoslavya zaten Afrika'ya karşı negatif bir duruş sergilemiyordu. Onları arkadaşları olarak görüyorlardı. İlk başlarda gelen göçmenler çok azdı, bu nedenle milliyetçi tepkiler çok görülüyordu. Problem gelen siyahi insanların sayısı artınca başladı. Mesela Milan Red Star eşleşmesi. İlk maç Milan'da 1-1 bitmişti. İkinci maç 0-0 giderken Red Star siyahi bir oyuncuya "kinta kunte" (zamanın dizisindeki siyahi köle ismi) şeklinde seslendiler. Bugün bu tarza faşizmi çok görmüyoruz. Önceden de bu tepkiler bir amacın sonucu değildi. İnsanların kendilerini tamamen maçın heyecanına kaptırmasına bağlıydı.

Bosna-Herkes/Röportaj:

Bosna-Hersek'in Dünya Kupası'na katılması nasıl kutlandı Saraybosna'da?

Boşnaklar bu olayı milli bir gurur olarak kutladılar. Yugoslav döneminde bile uluslararası şampiyonalara katılmak oldukça önemliydi. Bu açıdan Türkiye'deki duruma çok benziyor. Uluslararası arenada ulusumuzu temsil ediyoruz mantığı Bosna'da da hakim. Yugoslavya 22 milyonluk bir ülkeydi ve uluslararası arenada gerek spor olsun gerek siyaset olsun tanınıyordu. Yugoslavya iç savaşıyla bölündükten sonra ortaya çıkan mikro devletlerin uluslararası arenada güçleri oldukça azaldı. Ekonomik ve politik bir konuda iddaları yok. Bosna Hersek'in veya Sırbistan'ın ekonomik ve politik arenada iddaları olmadığı için kendilerini gösterebilmek spora çok güveniyorlar.

Bosna'nın şu anki siyasi ve ekonomik durumu oldukça kötü. Gerek yolsuzluklar gerekse işsizlik insanları ülkeden kaçırıyor. Bosna'da 3 sektörde para var. Bunlar elektrik sektörü, sigara sektörü ve futbol. Bunların üçünde de yolsuzluk diz boyu.

Savaş sonrası yapılan barış antlaşması, barışı getirmekten çok eksi Yugoslavya'yı oluşturan ülkeler arasındaki sınırları oluşturdu. Toplumlar arasında kültür farklılıkları vardı; ama artık etnik sınırlar yoktu. Şu an çok net bir şekilde kimi yerleri Hırvat bölgesi, kimi yerleri Sırp bölgesi olarak nitelendirebiliyoruz.

Bosna Hersek milli takımını sadece Boşnaklar destekliyor. Bosna'da yaşayan Sırlardan ve Hırvatlardan herhangi bir destek görmüyor Bosna milli takımı. Bunun yanında ilginç olan şey Boşnak milliyetçiliğini dışardaki farklı etnik gruplar yerine Bosna'nın içindeki farklı insanlara odaklanmış şekilde. Bunu takımların armalarında görebiliyoruz. 16 tane takım var. Çoğunluk Boşnak takımı. Mesela bu takımlar arasında Sırları ayırt etmek çok kolay. Sırp takımlarının armalarında Kiril alfabesi bulunur. Hırvat takımlarında da genelde kırmızı beyaz dama görünür armalarında. Boşnak takımlarının armalarında ise hiçbir şey yok. Bu takımların armalarında Boşnak milliyetçiliğiyle veya dinle alakalı bir sembol yok.

Sırp ve Hırvat milli takımlarında Boşnak kökenli oyuncular yer alırken, Boşnak takımlarında Sırp ve Hırvat oyunculara çok rastlamıyoruz?

O kadar da çok yok. Çoğu oyuncu Bosna doğumlu Sırp veya Hırvat kökenlidir. Bosna'da neden Sırp veya Hırvat yok? Hırvatistan'ın veya Sırbistan'ın o kadar iyi oynayan oyuncusu yok. İyi oynayanlar zaten kendi ülkelerinin takımlarında oynuyorlar. Geri kalanı ise o kadar yetenekli değil.

Sırbistan ve Bosna takımları karşı karşıya geldiğinde milliyetçi söylemler yaşanıyor mu?

Normal bir maçta Sırp taraftarlar aileleri ile maça giderken; Sırp bir takım kendi evinde bir Bosna takımını ağırladığı zaman hemen 50 - 100 kişilik bir taraftar grubu maçta toplanır, panart açarlar. Müdahale de olmaz. Futbol tribünleri Bosna'da milliyetçi söylemlerin dokunulmaz olduğu yerler. Kamusal alanda milliyetçilik çok görünmüyor. Zaten Balkanlarda tribünler holiganlara ait. Mesela koca Dinamo Zagreb'in 500-600 seyircisi oluyor; çünkü tribünlerde holiganlar çok dominant ve holiganlar bir nevi dokunulmazlığa sahip.

Sırp milliyetçiliği ve Türk milliyetçiliği birbirine çok benzer. Mesela onlarda da "Sırp'ın Sırp'tan başka dostu yok." söylemi var. Onların da Ergenekon gibi mitolojik kaynakları var.

Peki ya dini öğeler?

Balkanda din demek milliyetçilik demek. (Sigara paketini örnek veriyor) Sigara paketinde uyarı olarak 3 farklı dilde yazı var. Hepsi aynı şekilde okunuyor. Sadece Sırp'ın Kiril alfabesiyle yazılıyor. Hırvatça ve Boşnakça birbirine Azerice ve Türkçe arası benzerlikten çok daha benzer. Bu 3 halkı birbirinden ayıran şey dindir. Katoliksən Hırvat, ortodoks isen Sırp, müslüman isen Boşnaksındır.

Bunu maçlarda vurguluyorlar mı?

Çok vurgulanmıyor.

İç savaş başlamada önce yaşanan stad kavgası, nasıl etkiledi savaşın sürecini sizce?

Bir örnek vereyim. Bundan bir kaç yıl önce Partizan - Kızıl Yıldız maçı. Taraftar grupları arasında çatışma olmuş ve kan akmış. Bu kan da yağmur etkisiyle büyük bir alana yayılmış.

Bu olayı medya taraftar grupları birbirine girdi diye yazdı; ancak bu çatışma bu takımlar arasında değil de mesela Partizan - Hajduk arasında olsaydı medya bunu etnik gruplar çatıştı olarak tanımlayacaktı. Eğer farklı millettensen, farklı sınıfsal kimliklerin varsa kimlik kurgulamak çok kolay oluyor. Bu şekilde takımlar kendilerini işçi sınıfı takımı ve Boşnak takımı vs. olarak tanımlamaya başlıyorlar. Bunu da takımlar kendilerini ayırmak için bir

zorunluluk olarak görüyorlar. Hatta aralarında hemen hemen hiç fark olmayan takımlar bile kendi kimliklerini inşa etme hedefi güdüyor. Bu kimliği sınıf, etnik ve köken gibi faktörlerle oluşturabiliyorlar.

Ben kendim iki Bosna ligindeki iki takım taraftarlarının birbirlerine büyük şiddetler uyguladığını gördüm. Hatta olaylarda el bombası bile atılmıştı. Eğer bu iki takımdan biri Sırp liginin takımı olsaydı bu olay çok büyüyecekti.

Yani bu olayın önemi iki farklı etnik grubun çatışması nedeniyle çok büyütüldü.

6.3.Sırbistan Sonuç:

Sırbistan’da yaşanan deneyimlerin ve röportajların ardından gözlemlene sonuçlar ise çoğunlukla Türkiye ile paralel. Öncelikle Yunanistan’dan daha bariz olan bir Avrupa’ya karşı aşağılık kompleksini gözlemlemek mümkün. Yunanistan’ın Avrupa Birliği üyesi olmasıyla beraber hemen hemen aşma yolunda adım attığı “Avrupalılık” kompleksi Sırpalarda daha bariz şekilde ortaya çıkıyor. Kazanılan zaferlerin Türkiye’ye benzer şekilde galibiyetten öte bir milli zafer olarak nitelendirilmesi bu durumun bir süre daha devam edeceğinin sinyallerini veriyor. Diğer bir gözlemlenen sonuç ise, iç savaşın bir sonucu olarak dini aidiyetlerin futbol maçlarında görünür olması. Bosnalılara karşı yapılan mücadelede Müslümanlık-Hristiyanlık kavgasının hatırlatılması ve Sırbistan’ın kendini Yugoslavya’nın mirasçısı olarak tanımlanması dolayısıyla kendi bir ağabey konumuna koymasının sonucu olarak, her fikrini dikte etmesinden kaynaklanan bu durum maçların sadece maç olmaktan çıkmasına yol açıyor.

Tabii son olarak, Türkiye’de nasıl bir durumun hüküm sürdüğü ve bu durumun diğer ülkelerde ki karşılığı konunun en son ve can alıcı kısmıydı. Türkiye’de yeni medya düzenini oluşturduğu düşünülen spor yorumcularıyla yapılan röportajlar sonucunda bazı sonuçlara ulaşıldı ve karşılaştırılma imkanı bulundu. Ayrıca Türkiye’de incelenme konusunda hala

bakir olduğunu düşündüğümüz futbol ve siyaset ilişkisine bir katkı sağlamak amacıyla özellikle bu konuyu seçtiğimizi de belirtmek isteriz.

7.Sonuç:

Bu projenin sonucunda siyasetin futbolun içinde olmaması gibi bir durumun olanaksız olduğu kanısına vardık. Futbolun kitlesel bir spor olmasından dolayı siyasetçilerin bu alanı bakir bırakması gibi bir durum söz konusu olamıyor. Her siyasetçi gerek seçim dönemi gerek ise seçildikten sonra futbola müdahalede bulunuyor. Örnek olarak; Yunanistan'da polisin daha toleranslı davranmasının sebebi ülkenin değişkenlerinin siyasal ideolojilerden daha çok ekonomik değişkenlere bağlı olması olabilir. Bunun araştırılmaya değer bir konu olduğunu düşünüyoruz. Diğer bir örnek ise; bizim toplumumuzda bulunan futbolun siyasete girmemesi çabasının diğer toplumlarda yer alıp almadığıdır. Açıkcası Yunanistan ve Sırbistan bu konunun normal akışında olduğu için herhangi bir dışarda müdahaleye ihtiyaç duymadıklarını düşünen toplumlar. Son olarak da, futbol ve siyaset ilişkisinin dışında görünmesine rağmen etkileyen diğer faktörlerin de araştırılması gerektiğini düşünüyoruz. Sırbistan'ın Yugoslavya parçalamasından sonra mafyanın durumu konusu bu ilişkiyle doğrudan bağlantılı. Yunanistan'da ise Avrupa Birliği üyesi olması durumu Türkiye ve Sırbistan'dan ayıran bir faktör olarak görünüyor. Bizim araştırmamızın kafamızda olan bazı soru işaretlerini giderdiğini söyleyip, merak edenlere faydalı bir çalışma bıraktığımızı umut ediyoruz. Hala karanlık olan noktalar için onlara bir ilham kaynağı oluşturduysak ne mutlu bize.

8.Kaynakça:

¹Radikal gazetesi, 11.08.13 tarihli sayı.

²<http://t24.com.tr/haber/ve-siyaset-futbola-girdi-emre-belozoglu-misira-selam-gonderdi/237193>, 17.08.13

³Hürriyet Gazetesi, 19.08.2013 tarihli sayısı

⁴Bora T. , Reiter W. ve Horak R., (1993) , *Futbol ve Kültürü* pp.221 , İstanbul : İletişim

⁵Bora T. , Reiter W. ve Horak R., (1993) , *Futbol ve Kültürü* pp.225 , İstanbul : İletişim

⁶Bora T. , Reiter W. ve Horak R., (1993) , *Futbol ve Kültürü* pp.231 , İstanbul : İletişim

⁷ Yürüktümen E. <http://www.yazihaneden.com/2013/08/siyasete-futbol-sokmuslar/>

(01.08.2013)

